

2022

Tospråklig opplæring fra et skoleperspektiv

Tilleggsrapport fra Evaluering av tospråklig opplæring i skolen (ETOS-prosjektet)

Gerard Doetjes,
Lisbeth M. Brevik og
Rebecca L. S. Barreng

Li

Tospråklig opplæring fra et skoleperspektiv

PROSJEKT: EVALUERING AV TOSPRÅKLIG OPPLÆRING I SKOLEN (ETOS)
UTGIVELSEÅR: 2022
UTGIVER: INSTITUTT FOR LÆRERUTDANNING OG SKOLEFORSKNING,
DET UTDANNINGSVITENSKAPELIGE FAKULTET, UNIVERSITETET I OSLO
ADRESSE: POSTBOKS 1099, BLINDERN, 0317 OSLO
NETTSTED: [HTTPS://WWW.UV.UIO.NO/ILS/FORSKNING/PROSJEKTER/ETOS/INDEX.HTML](https://www.uv.uio.no/ils/forskning/prosjekter/etos/index.html)
OPPDRAUGSGIVER: UTDANNINGSETATEN I OSLO

PROSJEKLEDELSE:

Lisbeth M. Brevik, professor i engelskdidaktikk
Gerard Doetjes, førsteamanuensis i fremmedspråkdidaktikk

PROSJEKTMEDARBEIDER:

Rebecca L. S. Barreng, MA, forsker

GRAFISK FORM:

FORSIDEBILDE: COLOURBOX

ISBN 978-82-692498-1-1

Tospråklig opplæring fra et skoleperspektiv

Gerard Doetjes, Lisbeth M. Brevik
og Rebecca L. S. Barreng

Forord

Institutt for lærerutdanning og skoleforskning (ILS) ved Det utdanningsvitenskapelige fakultet ved Universitetet i Oslo fikk sommeren 2019 i oppdrag å gjennomføre en forskningsbasert evaluering av den tospråklige opplæringen ved to ungdomsskoler. Prosjektets tittel er *Evaluering av tospråklig opplæring i skolen* (ETOS). For å gjennomføre denne omfattende evalueringen ble flere typer data samlet inn og analysert, inkludert dokumenter, selvrapportering fra lærere, elever og foresatte samt videoobservasjon av undervisningen i sju fag.

Hovedrapporten fra prosjektet ble publisert i 2020 (Brevik & Doetjes m.fl., 2020).

Høsten 2020 ble ILS tildelt ytterligere midler av Utdanningsetaten i Oslo for en oppfølgingsstudie ved en av ungdomsskolene. Oppfølgingsstudien blir presentert i denne tilleggsrapporten. Rapporten er utarbeidet på bakgrunn av hovedrapporten og bygger primært på intervjudata som vi har hentet inn våren 2022. Vi har gjennomført intervjuer både med lærere og skoleledere ved den aktuelle skolen.

Tospråklig opplæring i skolen handler om at elever får undervisning på to språk i et eller flere fag. I Norge har det siden 1990-tallet vært gjennomført flere forsøk med tospråklig opplæring i grunnskolen og videregående skole, men disse forsøkene har ofte hatt begrenset varighet. I vår hovedrapport presenterte vi analyser fra to ungdomsskoler, en i Oslo og en i Bærum, som hadde hatt tilbud om tospråklig opplæring i norsk og engelsk til sine elever i en klasse per trinn siden henholdsvis 2011 og 2014. Skoler som ønsker å benytte et annet undervisningsspråk enn norsk eller samisk, må søke om forsøk (Utdanningsdirektoratet, 2018). Ungdomsskolene søkte og fikk innvilget forsøk ut skoleåret 2019–20 (Bærum) og 2020–21 (Oslo). For å kunne vurdere kvaliteten i tilbudet og om det er aktuelt å endre regelverket basert på de erfaringene som er gjort, stilte Utdanningsdirektoratet krav om en ekstern evaluering. Utdanningsetaten i Oslo tok ansvar for å følge opp evalueringen på vegne av begge kommunene.

På grunnlag av de to rapportene vil nasjonale myndigheter kunne vurdere om det er aktuelt å endre regelverket. Hovedrapporten fra 2020 anses som den viktigste rapporten til nasjonale myndigheter for eventuelle forskriftsendringer. Denne rapporten fra 2022 er en mindre tilleggsrapport som setter søkelys på det siste skoleåret (2021–22) ved den ene skolen.

Vi takker skolen og de ansatte som har stilt opp i intervjuene for samarbeidet.

Universitetet i Oslo, 30. august 2022

Gerard Doetjes, Lisbeth M. Brevik og Rebecca L. S. Barreng

Innholdsfortegnelse

Forord	side 1
Kap. 1 – Innledning	side 3
Kap. 2 – Metodiske og etiske vurderinger	side 5
Kap. 3 – Tospråklig opplæring i samsvar med læreplanen	side 9
Kap. 4 – Frivillighet og bytte	side 12
Kap. 5 – Læremidler på to språk	side 14
Kap. 6 – Konklusjon	side 16
Referanser	side 18

1 Innledning

Denne tilleggsrapporten er del av prosjektet *Evalueringen av tospråklig opplæring i skolen* (ETOS) og bygger på hovedrapporten (Brevik & Doetjes m.fl., 2020) og nye intervjudata. Tospråklig opplæring betyr i denne sammenheng undervisning på norsk og engelsk, det vil si når engelsk brukes som undervisningsspråk i tillegg til norsk i skolefag som KRLE, matematikk, naturfag og samfunnsfag.

Hovedformålet med denne oppfølgingsstudien har i tråd med oppdraget vært å finne ut om opplæring som gis dels på norsk og dels på engelsk, gjennomføres på en måte som sikrer elevene en forsvarlig faglig opplæring, det vil si at opplæringen skal være i samsvar med læreplanen. I tillegg går vi inn på spørsmålet om elevenes deltakelse er frivillig og om de har mulighet til å bytte, om læremidler som brukes er på to språk og om elevene lærer begreper både på norsk og engelsk.

Forrige rapport så på to ungdomsskoler fra to fylker som begge tilbød tospråklig opplæring. I denne tilleggsrapporten konsentrerer vi oss om en av disse ungdomsskolene.

Klassene som omfattes av det tospråklige opplæringstilbudet ved skolen omtales som IBC-klassene, eller *International Bilingual Classes*. IBC er blitt tilbudt på skolen siden 2011 (se Brevik & Doetjes m.fl., 2020). *Bilingual* innebærer her at elevene får tospråklig undervisning og at lærere og elever bruker både norsk og engelsk i undervisningen. Tilbudet er i dag en etablert ordning ved den aktuelle skolen. IBC-klassene har ikke egne læreplaner og følger den til enhver tid gjeldende læreplanen i norsk skole med dens krav til fag og kompetansemål. Eksamen foregår på norsk i alle fag bortsett fra engelsk og fremmedspråk. I faget norsk er undervisningsspråket i sin helhet norsk, og i engelsk og fremmedspråk kombineres målspråkene med norsk.

Elever som ønsker å gå i IBC-klassen gjennomfører en søknadsprosess med fokus på språklig kompetanse i engelsk og norsk, samt egen motivasjon. Alle elevene blir kartlagt i både engelsk og norsk som del av søknadsprosessen.

Formålet med denne oppfølgingsstudien er å finne ut om den tospråklige opplæringen som gis dels på norsk og dels på engelsk ved den aktuelle skolen, gjennomføres på en måte som sikrer elevene en forsvarlig faglig opplæring, i tråd med følgende fire mål:

- A. Opplæringen må være i samsvar med læreplanverket, herunder læreplanene for fag.
- B. Deltakelse i forsøket skal være frivillig og basert på søknad/samtykke. Elevene skal på et hvilket som helst tidspunkt kunne velge å bytte til ordinær opplæring.
- C. Læremidler skal være tilgjengelig på begge språk.
- D. Begrepsinnlæring må foregå på begge språk.

Hovedrapporten fra 2020 anses som den viktigste rapporten til nasjonale myndigheter for eventuelle forskriftsendringer. Denne rapporten fra 2022 er en mindre tilleggsrapport som gir et bilde av tilbudet ved en skole i det siste skoleåret (2021–22). Tilleggsrapporten bygger på intervjuer med skoleledere og lærere ved en skole og får dermed frem skolens perspektiv på det tospråklige tilbudet ved skolen. For andre perspektiver, det vil si elevers og foresattes syn på tilbudet, henviser vi til hovedrapporten (Brevik & Doetjes m.fl., 2020).

I kap. 2 beskriver vi metodiske og etiske vurderinger knyttet til denne oppfølgingsstudien. I kap. 3 tar vi opp ulike sider ved selve undervisningen: Er den tospråklige opplæringen i samsvar med læreplanen og lærer elevene begreper på begge språk? I kap. 4 går vi inn på en viktig forutsetning for tilbudet: Er tilbudet frivillig og har elevene mulighet til å bytte? I kap. 5 undersøker vi til slutt om læremidler er tilgjengelig på to språk. I kap. 6 sammenfatter vi resultatene og gir vi anbefalinger for videreføring og/eller videreutvikling av det tospråklige tilbudet.

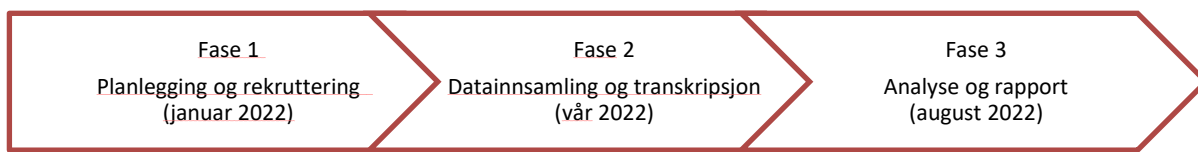
2 Metodiske og etiske vurderinger

I denne delen av rapporten oppsummeres de metodiske og etiske vurderingene i oppfølgingsstudien. Vi presenterer først forskningsdesignet, utvalget og datamaterialet som er samlet inn (2.1) og kommer til slutt inn på etiske vurderinger gjort i forbindelse med datainnhenting, analyse og rapportering (2.2).

2.1 Forskningsdesign, utvalg og datamateriale

I oppfølgingsstudien har vi brukt et intervjudesign (Braun & Clarke, 2013; Kvale, 1996) hvor vi har gjennomført individuelle dybdeintervjuer med lærere og skoleledelse knyttet til IBC-klassene ved en skole. Dette bidrar med et oppdatert skoleperspektiv på det tospråklige tilbudet ved skolen.

Prosjektet har bestått av tre faser: planlegging av intervjuene og rekruttering av deltakere, selve datainnsamlingen inkl. transkripsjon samt analyse og rapportering (se Figur 1). I tillegg har vi brukt informasjon gitt på skolens nettside og per telefon i arbeidet med rapporten.

Figur 1. Oppfølgingsstudiens tre faser (2022).

For å besvare de fire formålene som er beskrevet i oppdraget har vi samlet inn intervjudata fra to utvalg ved skolen: lærere og skoleledelse (se Tabell 1).

Tabell 1. Oversikt over metode, deltakere og data.

Metode	Deltakere	Data	Omfang
Intervjuer	Lærere ($n = 6$)	Lydopptak	5 timer, 10 minutter
		Transkripsjon	
	Skoleledere ($n = 2$)	Lydopptak	27 minutter
		Transkripsjon	

Under prosjektfase 1 (se figur 1) ble alle lærerne som underviste i IBC-klassene skoleåret 2021–22 og to ledere ved skolen invitert til å ta del i intervjuene. Seks av åtte lærere og begge personer fra ledelsen samtykket til deltakelse. Til sammen underviste de intervjuede lærerne i disse fagene: engelsk, KRLE, norsk, matematikk, naturfag og samfunnsfag. Flere av lærerne underviste i flere fag.

Vi har gjennomført intervjuer for å få innblikk i skolens, det vil si læreres og ledelsens syn på IBC-tilbudet. Intervjuene belyser formål A: *Opplæringen må være i samsvar med læreplanverket, herunder læreplanene for fag*, formål C: *Læremidler skal være tilgjengelig på begge språk* og formål D: *Begrepsinnlæring må foregå på begge språk*. For å belyse formål B: *Deltakelse i forsøket skal være frivillig og basert på søknad/samtykke. Elevene skal på et hvilket som helst tidspunkt kunne velge å bytte til ordinær opplæring* har vi brukt skolens nettside i tillegg til telefonisk innhentet informasjon samt et utdrag fra intervjuene.

Bruk av intervjuer gjorde det mulig å sammenligne de to utvalgenes perspektiver og samtidig sammenligne ulike svar fra samme utvalg, for eksempel ulike svar fra ulike lærere eller fra lærere i ulike fag. Alle lærere og skoleledere ble intervjuet individuelt av en av forskerne i prosjektet. Intervjuene fulgte en detaljert intervjuguide som inneholdt spørsmål om deres erfaringer med og oppfatninger av ordningen med tospråklig undervisning. Lærerne fikk også spørsmål som handlet spesifikt om de ulike fagene de underviste. Alle ble spurt om de ønsket å gjennomføre intervjuet digitalt via Zoom eller Teams eller om de ønsket å gjennomføre intervjuet fysisk på skolen. De fleste lærerintervjuer ble gjennomført digitalt. Intervjuene med skolelederne ble gjennomført via telefon- eller videomøter. Det ble gjort lydopptak av alle intervjuene.

2.2 Etiske betraktninger

ETOS-studien er godkjent av Norsk senter for forskningsdata (prosjekt 596649). Alle lærere og skoleledere fikk skriftlig informasjon om hva studien innebar, og de ga skriftlig informert og frivillig samtykke om deltakelse (NESH, 2021). Prosjektet samlet inn persondata i form av lydopptak. For å ivareta personvernet til skoleledere samt lærere og deres elever ble alle oppfordret til ikke å omtale skolen, kolleger eller elever ved navn. Etiske refleksjoner som ble gjort i forbindelse med innsamlingen og etterbehandlingen av disse handlet om å tilby alle valget mellom fysisk eller digitalt intervju. Valget om å gjennomføre individuelle intervjuer ble tatt fordi vi ønsket å skape trygge situasjoner der deltakerne fortalte kun ble kjent for forskerne i prosjektet. Etter at innsamlingen var avsluttet ble relevante deler av intervjuene transkribert. Datamaterialet ble aidentifisert av forskere i prosjektet, med assistanse fra instituttets Teaching Learning Videolab (TLVlab).

Valg av intervju som forskningsmetode gjøres vanligvis på bakgrunn av styrkene ved en personlig samtale, i kontrast til et spørreskjema eller skriftlig dokumentasjon. Hvert intervju er en unik sosial interaksjon, og målet med forskningsintervjuer er fokuset på det individuelle, med rom for kontekstualisering og nyanser fremfor forenklete generaliseringer.

Forskningsintervjuer muliggjør derfor utforskning i dybden med hensyn til deltakernes perspektiver på formålet med forskningen og evalueringen. Intervjuer gir dessuten en mulighet for forståelse fra deltakernes egne perspektiver og er derfor viktige for å kunne forstå deltakernes erfaringer (Kvale, 1996). Det direkte samspillet mellom den som intervjuer og den som intervjues skjer der og da, noe som bidrar til fleksibilitet og gir den som intervjuer muligheten til å oppfordre deltakerne til å gi «ikke bare fullstendige svar, men også responser på komplekse og dype temaer» (Cohen m.fl., 2018, s. 506, vår oversettelse). En viktig side ved intervjuer er dermed at de gir stemme til deltakerne. Sammenlignet med spørreundersøkelser, der deltakerne besvarer lukkede spørsmål, får de i intervjuer mulighet til å bruke egne ord (Braun & Clarke, 2013). For oss som forskere som er interessert i å forstå en situasjon fra ulike perspektiver, kontekster eller fenomener, betyr det at intervjuer er en relevant måte å representere kompleksiteten i læreres og skolelederes refleksjoner og handlinger.

Det er likevel viktig å tenke kritisk gjennom forskningsetiske sider ved hvordan vi presenterer data fra intervjuer i en rapport, spesielt når det er så få deltakere som i denne studien, der deltakerne til og med kjenner til hverandre og hverandres deltakelse. Forskningsartikler kommer gjerne med påstander om intervjudata, for eksempel at de «gir en mer nøyaktig evaluering av effekten av hendelser på det enkelte individ» (Fallon, 2008, s. 387, vår oversettelse). Selv om dette kan stemme, hviler det et etisk ansvar på forskerteamet om å sikre at deltakernes stemmer og perspektiver er representert så nøyaktig som mulig, for å unngå forutinntatthet, delvis representasjon eller håndplukkede deler av intervjuene. I vår kontekst må vi også ta hensyn til at deltakernes svar kan bære preg av at rapporten er gitt i oppdrag som et ledd i vurderingen av selve forsøksordningen med tospråklig opplæring.

For å sikre personopplysninger gjennomførte vi en rekke tiltak i tillegg til aidentifisering, blant annet kryptering og adgangsbegrensning. Dataene er klassifisert etter UiOs reglement og lagret i henhold til UiOs klassifikasjons- og lagringsguider.¹ Skolen og deltakerne er ikke henvist til ved navn i rapporten. Som nevnt ble all personidentifiserende informasjon fjernet fra transkripsjonene, og sitater ble valgt ut på en slik måte at utenforstående ikke kan spore dem tilbake til den enkelte deltaker. Dette gjelder spesielt forholdet mellom hva lærere sa og hva ledelsen sa. Vi har derfor i hovedsak omtalt både lærere og skoleledere samlet.

Det er utarbeidet og skriftliggjort strenge rutinebeskrivelser for datahåndtering før, under og etter datainnsamling i henhold til personvernforordningen (GDPR). Prosjektmedlemmer har fått opplæring i rutineene og personvern hensyn knyttet til innsamling og behandling av data (se Tabell 2). Utstyret samt rutineene for opptak og sikker lagring ble gjort tilgjengelig av TLVlab. Lyd ble tatt opp ved hjelp av diktafon eller direkte i Zoom og Teams. Ved intervjuer som ble gjennomført på skolen og via telefon brukte vi diktafon. Lydfilene ble overført til et sikkert område tilhørende prosjektet ved instituttets TLVlab. Denne framgangsmåten sikret at personopplysninger som framgikk i lydopptakene, ikke kunne komme på avveie.

¹ UiOs klassifikasjonsguide: <https://www.uio.no/tjenester/it/sikkerhet/isis/tillegg/lagring/infoklasser.html>.
UiOs lagringsguide: <https://www.uio.no/tjenester/it/sikkerhet/isis/tillegg/lagringsguide.html>.

Tabell 2. Rutinebeskrivelser for minimering av innsamling av persondata.

Hovedrutine (gjennomført på TLVlab)	Personidentifiserende informasjon i opptak
Tiltak 1	Deltakere oppfordres før opptaket starter til ikke å omtale skolen, kolleger eller elever ved navn. Avvik blir notert underveis i intervjuet.
Tiltak 2	Alle lydopptak gjennomgås for avvik, dvs. dersom lydopptakeren har fanget opp persondata. Nøyaktig tidspunkt i opptaket og forslag til tiltak blir notert.
Tiltak 3	Lyd blir slettet i tråd med avvik som er notert underveis i intervjuet (tiltak 1) og i gjennomgangen etter intervjuene (tiltak 2). Avvikslogg føres og lagres.
Tiltak 4	Intervjuene transkriberes i sin helhet, og evt. personidentifiserende informasjon som er slettet i lydfilen markeres med klammer ([]).
Tiltak 5	Utdrag fra transkripsjonene velges ut for å sikre at deltakeren ikke kan identifiseres. Sitater skal være fullstendige og gi et helhetlig inntrykk av konteksten og sammenhengen sitatet er hentet fra.

3 Tospråklig opplæring i samsvar med læreplanen

Det overordnede formålet med evalueringen av IBC-tilbudet ved den aktuelle ungdomsskolen har vært å undersøke om den tospråklige opplæringen skjer i samsvar med læreplanverket, Kunnskapsløftet 2020; LK20 (Kunnskapsdepartementet, 2019), det vil si læreplanens overordnede del samt læreplanene i de ulike fagene (formål A). Elevene skal oppnå kompetansemålene ved bruk av både norsk og engelsk, og de skal kunne ta eksamen på norsk. Her inngår også at elevene får muligheten til å bygge opp et begrepsapparat på norsk og engelsk i de ulike fagene (formål D).

I vår analyse legger vi særlig vekt på lærernes utsagn om planlegging og gjennomføring av undervisningen, om elevenes og lærernes språkbruk i timene og om elevenes læringsutbytte i tråd med læreplanen. Vi legger til grunn at elever skal få mulighet til å benytte seg av begge språkene i undervisningen slik at de kan jobbe aktivt med sine norsk- og engelskferdigheter, bygge opp et tospråklig begrepsapparat og samtidig forberedes til eksamener på norsk. Lærerne forteller at de planlegger undervisningen i IBC-klassene på ulike måter, men jevnt over er de opptatte av å gi elevene muligheter for å lære på både engelsk og norsk.

Vi har ikke undervisning som, eller i hvert fall jeg personlig har ikke undervisning som kun er på engelsk. Jeg prøver å passe på at jeg har – å bruke begge språk – men jeg synes det er greit. (lærerintervju)

Noen av lærerne forteller at de planlegger undervisningen på et høyere faglig nivå for IBC-klassen sammenlignet med andre klasser. Flere lærere forteller at de lager egne opplegg til disse klassene som de ikke bruker i andre klasser, mens andre forteller at de planlegger undervisningen på samme måte som for andre klasser på skolen, men med noen ekstra oppgaver eller tilpassinger til IBC-elevene. Dette tyder på at lærerne planlegger sin undervisning i tråd med prinsippet om tilpasset opplæring.

Lærerne forteller at de gjennomgår fagstoff på ulike måter når det kommer til språk. Mens noen forteller at de gjennomgår fagstoff både på engelsk og norsk i undervisningen, slik at elevene skal kunne utvikle sitt begrepsapparat og sin språkkompetanse og skal kunne forholde seg til fagstoffet på begge språk, forteller andre at de bruker mest norsk i undervisningen. Lærerne forteller at de oppfordrer elevene til å svare på engelsk, men at elevene ofte foretrekker norsk. Vi oppfatter dette som et uttrykk for at elevene gis et handlingsrom og at de kan velge språk etter behov. Også dette er i tråd med prinsippet om tilpasset opplæring.

Lærerne rapporterer at elevene har et relativt høyt språklig nivå, både på engelsk og på norsk. De trekker også frem at IBC-tilbudet bidrar til å styrke engelskkompetansen til elevene. Det kommer samtidig til uttrykk at det er en forskjell mellom elevenes hverdagslige og akademiske språklige nivå. Noen lærere oppfatter at elevene mestrer det hverdagslige språket på engelsk, men at de møter utfordringer når de skal bruke et mer formelt, akademisk språk. Et eksempel som trekkes frem av noen av lærerne er at den faglige diskusjonen på engelsk i undervisningen ofte går over til norsk.

Institutt for lærerutdanning og skoleforskning

Lærerne ble spurt om de mener elevene er like aktive i fagene når undervisningen er på engelsk som på norsk. Her trekker flere av lærerne frem at flere elever deltar i undervisningen om de får snakke på norsk. I denne sammenhengen kan det også nevnes at en av lærerne som er intervjuet trekker frem at elevene selv kan bestemme på hvilket språk de svarer på oppgaver. Dette funnet viser at lærerne rapporterer den muntlige aktiviteten i undervisningen som tospråklig fremfor engelskspråklig og at elevene er tospråklige og bytter mellom språkene ved behov.

Covid-19 pandemien trekkes frem som en mulig årsak til at elevene på tidspunktet vi innhentet vårt datamateriale så ut til å være mindre aktive på engelsk enn tidligere elevkull. I denne sammenhengen nevnes at den naturlige samtalen i klasserommet har blitt borte i perioder med digital hjemmeskole, hvor skolen valgte å slå undervisningen sammen i to og to klasser, det vil si at IBC-klassene ble undervist sammen med klasser som normalt har sin undervisning på norsk. Dette kan være en medvirkende faktor til at elevene ser ut til å ha blitt mindre komfortable med å bruke engelsk i undervisningen, og vi antar at det vil være mulig igjen å bruke mer engelsk i klasser som har startet opp etter pandemien.

Et annet aspekt som kommer frem i intervjuene er at den engelskspråklige kompetansen til lærerne i IBC-klassene bør få økt oppmerksomhet. Noen av lærerne forteller at det språklige nivået blant kollegiet ikke er like høyt som er forventet, noe som kan lede til at undervisningen bare i begrenset omfang er tospråklig.

De fleste elevene i IBC-klassene ved skolen som har vært gjenstand for evalueringen er to- eller flerspråklige. Det går frem av intervjuene at det er få elever som snakker engelsk hjemme, og at IBC-tilbudet dermed er et tilbud til elever uavhengig av språkbakgrunn. Elevenes flerspråklighet synes likevel ikke å bli tillagt særlig vekt av lærerne og skolelederne som er intervjuet, flerspråkligheten beskrives heller som et faktum enn en faktor av betydning for planleggingen og gjennomføringen av den tospråklige undervisningen. Et unntak er en av lærerne som understreker betydningen av å bruke elevenes flerspråklighet aktivt i undervisningen.

Det trekkes også frem i intervjuene at tospråklig opplæring gir flere muligheter til å jobbe tverrfaglig, både mellom språkfagene og mellom språkfag og ikke-språkfag. Dette er i tråd med Fagfornyelsens vektlegging av tverrfaglig arbeid i skolen.

Lærerne forteller at flere av elevene i de tre IBC-klassene har høyere engelskspråklig kompetanse enn elever i andre klasser og at de fleste hadde det også før de startet på IBC-linjen, og de mener at det å forholde seg til to språk i undervisningen kan bidra til et større begrepsapparat som kan bidra til at elevene får en høyere språkkompetanse.

De har fordelene av å ha større bredde av læringsmidler, det å lære på flere språk. Det gjør at du får et bredere begrepsapparat. Bevisstgjøringen på språk gjør dem også mer språkmektig. (lærerintervju)

Jeg tror jo at de har en fordel [...] Tanken er jo at man går i klasse med elever som også kjenner på den samme interessen for engelsk som deg selv, som du har da, og at man får inn kunnskap og læring på to språk. Jeg tror at man får en del ut av det, spesielt med tanke på ordforråd, forståelse og igjen dette med at det finnes en del ressurser på engelsk, som jeg som lærer kan i hvert fall føle at de kan bruke, tilknyttet deres nivå. (lærerintervju)

Under intervjuene ble deltakerne til slutt også spurt om erfaringer med at elevene skal gjennomføre eksamen på 10. trinn på norsk i alle fag og om de mener elevene klarer å uttrykke seg godt nok på norsk under en muntlig eksamen. Her forteller både lærere og ledelse at de mener gjennomføring av muntlig eksamen på norsk i alle fag hadde gått bra og at de tror elevene ville klart å uttrykke seg godt nok på norsk. Hermed er en viktig forutsetning for forsøket oppfylt: Opplæringen setter elevene i stand til å ta eksamen på norsk, også når deler av undervisningen foregår på engelsk og elevene bygger opp en engelskspråklig fagkompetanse.

Oppsummert kan vi slå fast at lærerne rapporterer at de planlegger undervisningen i fagene i samsvar med læreplanverkets krav og at de samtidig legger opp til undervisning hvor elevene får anledning til å bruke begge språkene, hvor de kan jobbe med sine norsk- og engelskferdigheter og hvor de kan bygge opp et tospråklig begrepsapparat. Noen lærere lager egne IBC-opplegg mens andre tilpasser undervisningsopplegg de også bruker i andre klasser. Elevene er godt forberedt på eksamen på norsk. Bildet som skisseres i intervjuene stemmer overens med hovedrapporten (Brevik & Doetjes m.fl., 2020).

4 Frivillighet og bytte

En viktig forutsetning for forsøket med tospråklig opplæring er at elevenes deltakelse er frivillig og basert på søknad eller samtykke både fra elevene og deres foresatte. Elevene skal også på et hvilket som helst tidspunkt kunne bytte klasse til ordinær, altså ikke-tospråklig opplæring (formål B). I denne delen belyser vi dette aspektet med utgangspunkt i informasjonen som skolen gir på sin nettside, telefonisk innhentet informasjon samt informasjon som kommer frem i intervjuene.

Skolen beskriver IBC-klassen på sin nettside som et byomfattende tilbud hvor elevene søker om plass, og skolen lister opp følgende vurderingskriterier: a) gode ferdigheter i norsk skriftlig og muntlig, b) gode ferdigheter i engelsk skriftlig og muntlig, c) god konsentrasjon og motivasjon, d) samarbeider godt i grupper og e) anbefalingsbrev fra kontaktlærer. Det oppgis ikke eksplisitt at det er mulig å bytte til ordinær, ikke-tospråklig opplæring når eleven først har fått plass.

Muligheten for å bytte blir heller ikke nevnt i en presentasjon for elever og foresatte som er lagt ut på nettsiden, og vi slår fast at kriteriene som blir oppført der avviker noe fra det som står på selve nettsiden. I presentasjonen nevnes at elevene som ønsker å søke i tillegg til å ha gode skriftlige og muntlige engelsk- og norskferdigheter skal ha interesse for språk og høy motivasjon; konsentrasjon nevnes her ikke som et eget punkt. Anbefalingsskrivet, som nevnes på nettsiden, ser dessuten ut til å ha blitt erstattet av et vurderingsskjema hvor kontaktlærer bl.a. bes om å vurdere elevens samarbeids-evner, adferd, respekt for medelever og relasjon til lærere. Dette skjer på en trepunktsskala som skiller mellom lite god, god og meget god. I dette skjemaet blir det ikke spurt eksplisitt om elevene jobber konsentrert eller om de har gode norskferdigheter. Kontaktlærere har mulighet til å legge til egne kommentarer.

Det er påfallende at skolen i presentasjonen nevner at elevene skal bo i nærområdet. Dette står i motsetning til informasjonen gitt på nettsiden om at tilbudet er byomfattende. En mulig forklaring på dette er at elevene, slik skolen opplyser på nettsiden, i hovedsak har pleid å bo nettopp i nærområdet.

For å besvare punktet om elever kan velge å bytte fra tospråklig opplæring til ordinær opplæring på et hvilket som helst tidspunkt tok vi kontakt med skolen via telefon. Her spurte vi om dette var en mulighet elevene hadde og om dette er skrevet tydelig til foresatte og elever som søker seg til IBC-klassen. Vi fikk bekreftet at elevene kan, på et hvilket som helst tidspunkt, bytte fra IBC-klassen til en ordinær klasse, men at dette har skjedd ytterst sjelden. Skolen rapporterte at det heller var motsatt, og at det er flere tilfeller av elever fra ordinære klasser som bytter til IBC-klassen. Det ble fortalt at informasjon om bytter mellom IBC og ordinær klasse ikke er skriftlig presentert til foresatte eller elever. Under samtalen med skolen spurte vi også om de hadde tall på hvor mange elever som har byttet fra IBC til ordinære klasser. Her fortalte skolen at dette ikke var et tall de hadde tilgjengelig, men de presiserte at det gjaldt ytterst få elever.

En av de IBC-ansatte fortalte i intervjuet at fem elever har sluttet i IBC-klassene. Dette utsagnet bekrefter at elevene kan bytte til ordinær undervisning. En faktor som nevnes av flere ansatte i intervjuene er at foresattes ønsker kan spille en rolle når elevene søker seg til IBC. Dette stemmer overens med funnene i Bakken og Brevik (2022), som har analysert motivasjonsbrevene og elevintervjuene som inngikk i datamaterialet som lå til grunn for hovedrapporten i ETOS-prosjektet (Brevik & Doetjes m.fl., 2020). Dette kan bety at frivilligheten i å søke seg til det tospråklige tilbudet til en viss grad er påvirket av foresattes anbefalinger. Vi har ikke informasjon om dette har sammenheng med bytter fra tospråklig til ordinær undervisning.

Vi kan konkludere med at forutsetningen om at deltakelse i forsøket skal være frivillig for elevene og at det til enhver tid skal være mulig om å bytte til ordinær, ikke-tospråklig opplæring er oppfylt, men at det er behov for at skoleledelsen presiserer informasjonen som gis på nettsiden både når det gjelder kriterier elevene blir vurdert etter og elevenes mulighet for å bytte klasse underveis.

5 Læremidler på to språk

En annen viktig forutsetning for forsøket med tospråklig opplæring er at læremidler er tilgjengelig på begge språk, det vil si både på norsk og på engelsk (formål C). I denne delen analyser vi intervjuene med utgangspunkt i dette formålet. Vi legger til grunn en vid definisjon av læremidler som inkluderer lærebøker og andre ressurser som lærere bruker i undervisningen, deriblant digitale ressurser på begge språk (jf. Aashamar, Bakken & Brevik, 2021). Vi legger videre til grunn at læremidlene som brukes ikke trenger å bli oversatt til hhv. norsk eller engelsk, men at lærere kan kombinere norsk- og engelskspråklige ressurser etter behov.

Lærerne forteller at de benytter seg av lærebøker som er tilgjengelig for klassen i tillegg til digitale ressurser som de selv finner. Lærebøkene som skolen har kjøpt inn er kun på norsk, med unntak av bøker som brukes i engelsk og fremmedspråk. Ressursene lærerne bruker i tillegg er både på norsk og engelsk, dog overveiende på engelsk. Flere lærere uttrykker et ønske om å ha engelsk- eller tospråklige lærebøker tilgjengelig:

Jeg skulle ønske i så fall, om man skal ha IBC-program på skoler, at man også har lærebøker på engelsk [...]. Og de bøkene hadde ikke trengt å være på engelsk, de kan jo også være tospråklig. (lærerintervju)

I tillegg til dette rapporterer lærerne at de bruker mer tid på å finne ressurser og læremidler til undervisningen i IBC-klassene sammenlignet med undervisning i andre klasser.

Fordi det å jobbe tospråklig, hvis det skal gjøres skikkelig, krever tid, litt mer tid enn å gjøre det i et annet fag hvor du har alle ressurser tilgjengelig på det språket du skal undervise i. (lærerintervju)

Selv om lærerne forteller at de planlegger undervisningen felles for IBC-klassen og andre klasser de har på samme trinn i samme fag, er de enige om at det å finne ekstra ressurser til undervisningen i IBC-klassene ofte er tidkrevende og at de ikke alltid opplever at de har nok tid til å kunne lage egne opplegg kun for IBC-klassen. Dette bekrefter informasjonen i hovedrapporten (Brevik & Doetjes m.fl., 2020), hvor 47 % av lærerne svarte at de brukte «litt mer» tid og 13 % oppga at de bruke «mye mer» tid på å finne egnede læringsressurser til IBC-klassene.

Jeg føler noen ganger at jeg må dobbelt-planlegge, for hvis jeg er, jeg er jo ofte faglærer i flere klasser, og når jeg tenker at det her er et tema vi skal jobbe med for eksempel på 8. trinn, så må jeg jo legge opp til at det blir på engelsk i en IBC-klasse. Og selv om jeg tenker at de er på samme nivå cirka og vi egentlig kan gjøre mye av det samme, så må jeg bruke en del tid på å oversette og kanskje bruke litt andre ressurser. (lærerintervju)

Noen lærere forteller at de prøver å ha all undervisning, bortsett fra norsk- og engelsktimene, på begge språk, men at noen timer likevel foregår hovedsakelig på norsk. Lærerne forteller også at noen temaer, for eksempel den norske velferdsstaten, er det naturlig å undervise om på norsk og at slike temaer derfor ofte blir behandlet på norsk, eventuelt med innslag av engelske begreper. Dette understreker at lærerne er fleksible med tanke på det tospråklige aspektet og at de tilpasser bruk av språk i undervisningen ut fra tema:

For eksempel hvis man [...] har jobbet med valg, så er det veldig unaturlig å snakke om valg i Norge på engelsk. [...] vi prøver jo å snakke om partier og bruker en del tid på at de skal sette seg inn i det og ha debatt blant annet og da er det rart å ha det på engelsk, men jeg prøver å passe på at jeg får inn noen engelske begreper, sånn at i hvert fall de ulike begrepene vi tar i bruk, for eksempel når vi snakker om valg, er på engelsk. (lærerintervju)

Noen lærere forteller at de underviser enkelte timer på norsk på grunn av tidsaspektet. Det vil si når de ikke har hatt god nok tid til å lage et tospråklig opplegg og dermed har undervist med samme opplegg som i de ordinære klassene, har de eventuelt lagt til ekstra oppgaver til IBC-klassen og med innslag av engelske begreper.

Et interessant moment som trekkes frem i intervjuene er at det tospråklige aspektet, samtidig som lærerne opplever det som tidkrevende å finne gode ressurser på begge språk, også gir dem flere muligheter. Det er mye digitalt materiale tilgjengelig på engelsk, og til tross for at disse ressursene ikke er tilpasset norske elever gjør de mange ulike kildene likevel at lærere har flere tekster og oppgaver å spille på når de jobber på to språk, noe som gjør det lettere å tilpasse undervisningen til den klassen de har. Her er det bl.a. snakk om engelskspråklige nettsider, filmer og dokumentarer som ikke bare er på engelsk men som også kan gi et annet blikk på stoffet enn norskspråklige ressurser.

Vi kan konkludere med at lærere bruker norsk- og engelskspråklige læremidler når de underviser i IBC-klassene, men at de opplever at det er tidkrevende å finne eller lage gode undervisningsopplegg på begge språk. Samtidig bidrar mengden av tilgjengelige digitale ressurser på engelsk til å differensiere undervisningen.

6 Konklusjon

I denne tilleggsrapporten, som har kommet i stand på oppdrag for Utdanningsetaten i Oslo, har vi på ny sett på en av ungdomsskolene som ble evaluert i prosjektet *Evaluering av tospråklig opplæring* (ETOS). Tospråklig opplæring innebærer her at elevene får undervisning i sine fag både på norsk og engelsk, og tilbudet er også kjent som IBC (*International Bilingual Classes*). Hovedrapporten fra prosjektet ble publisert i 2020 (Brevik & Doetjes m.fl., 2020).

I arbeidet med denne tilleggsrapporten har vi lagt hovedrapporten til grunn og utdypet med nye intervjuer med lærere og skoleledere knyttet til IBC-klassen. Dette er gjort for å få et fornyet innblikk på skolens praksis og på lærernes og skoleledernes oppfatninger av den tospråklige opplæringen. Datagrunnlaget har et begrenset omfang, og når vi konkluderer med at forutsetningene for forsøket er oppfylt, gjør vi det med forbehold i dette.

Lærer- og skolelederintervjuene tegner sammen med øvrig informasjon vi har fått fra skolen et bilde som er i overensstemmelse med funnene fra hovedrapporten. Undervisningen i fagene er tospråklig og tilbudet er i samsvar med læreplanen (formål A), elevene deltar frivillig og har mulighet til å bytte til ordinær, norskspråklig undervisning (formål B) og lærerne planlegger og gjennomfører sin undervisning ved hjelp av både norske og engelske læringsressurser (formål C). Lærerne sørger dermed for at elevene får anledning til å bygge opp et tospråklig begrepsapparat (formål D), noe som bidrar til at de kan stille til eksamen på norsk samtidig som de kan bruke engelsk i faglige samtaler. IBC-tilbudet fungerer som et tilbud som er tilpasset elever som ønsker et høyere læringsutbytte idet de oppnår kompetanse innenfor læreplanens kompetansemål på to språk.

I hovedrapporten anbefalte vi en rekke forbedringspunkter, som er gjengitt nedenfor. Analysen vi har presentert i denne tilleggsrapporten støtter opp under disse anbefalingen, med tillegg av ytterligere en anbefaling, punkt 7, hvor vi understreker behovet for at skoleledelsen sørger for god informasjon om IBC-tilbudet til elever, foresatte og ansatte.

Vi anbefaler at:

1. Myndighetene, i samarbeid med skoler og skoleeiere, utvikler et grundig rammeverk og en grundig plan for gjennomføringen av tospråklig opplæring i skolen.
2. Tilbudets tospråklige karakter kommuniseres tydelig til elever og foresatte slik at det ikke skapes en (feilaktig) forventning om at klassen er en eliteklasse med et høyere faglig nivå og et roligere læringsmiljø, men er et tilbud der tospråklig opplæring er i fokus.

3. De skolene som ønsker å tilby tospråklig opplæring sørger for at nyansatte lærere og vikarer som skal undervise på et tospråklig opplæringstilbud, får en god innføring og opplæring i hva konseptet innebærer for de faglige og de språklige sidene ved undervisningen i fagene.
4. Skolene, skoleeiere og myndigheter legger til rette for at lærerne som underviser i et tospråklig tilbud får mulighet til å videreutvikle sin kompetanse med utgangspunkt i (de ulike) erfaringene de samler seg gjennom sin undervisning, og de tilbyr målrettet opplæring og veiledning til lærere som har lite erfaring med tospråklig undervisning eller som opplever det som krevende å undervise på engelsk. Kompetanseutvikling kan skje i kollegiet på den enkelte skole, men også gjennom utvikling av lokale eller nasjonale nettverk med andre skoler som tilbyr tospråklig opplæring og gjennom internasjonal kursing. Vi er også kjent med videregående skoler i Norge som i flere år har tilbudt tospråklig opplæring som et fast tilbud til sine elever og som bør være aktuelle i et slikt nettverk.
5. Myndighetene setter av midler til et nasjonalt nettverk for tospråklige lærere. En av oppgavene et slikt nettverk kan få er å samle og spre godt egnede læremidler for tospråklig opplæring som kan fungere som et supplement til eksisterende, norskspråklige læreverker. Skolene utvikler eller skaffer til veie engelske læringsressurser for å lette lærernes forberedelser til timene og for å sikre at elevene får samme kvalitet på undervisningen, uavhengig av hvem som underviser.
6. Lærere utvikler et mer bevisst forhold til bruken av engelsk og norsk i undervisningen, slik at elevene får gode muligheter til å utvikle sin kompetanse på begge språk. Elevene kan eventuelt også bevisstgjøres i større grad på deres egen språkbruk og reflektere over hvordan de bruker engelsk og norsk i timene.
7. *Ny anbefaling.* Skoleledelsen presiserer informasjonen om IBC-tilbudet som er tilgjengelig for elever, foresatte og ansatte bl.a. med tanke på muligheten for å bytte til ordinær undervisning. Skoleledelsen sørger også for at lærerne har gode rammer når de skal planlegge og gjennomføre tospråklig undervisning. Her inngår også forbedret tilgang til engelsk- eller tospråklige læremidler som egner seg for bruk i den aktuelle aldersgruppen. Vi anbefaler at muligheten for tilleggsressurser for tospråklig planlegging vurderes.

Referanser

Aashamar, P.N., Bakken, J. & Brevik, L. M. (2021). Fri fra lærebokas tøyler. Om bruk av læreboka og andre tekster i norsk, engelsk og samfunnsfag på 9. og 10. trinn. *Norsk pedagogisk tidsskrift*, 105(3), 296–311

Bakken, J. & Brevik, L. M. (2022). Challenging the notion of CLIL elitism: A study of secondary school students' motivation for choosing CLIL in Norway. *TESOL quarterly*.

Braun, V., & Clarke, V. (2013). *Successful qualitative research: A practical guide for beginners*. SAGE.

Brevik, L. M. & Doetjes, G. m.fl. (2020). *Tospråklig opplæring på fagenes premisser. Rapport fra Evaluering av tospråklig opplæring i skolen (ETOS-prosjektet)*. Universitetet i Oslo.

Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2018). *Research methods in education*. Routledge.

Fallon, P. (2008). Life events; Their role in onset and relapse in psychosis, research utilizing semi-structured interview methods. *Journal of Psychiatry and Mental Health*, 15, 386–392.

Kvale, S. (1996). *InterViews: An introduction to qualitative research interviewing*. SAGE.

NESH (2021). *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi*. <https://www.etikkom.no/forskningsetiske-retningslinjer/samfunnsvitenskap-jus-og-humaniora/>

Kunnskapsdepartementet (2019). Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020.

Utdanningsdirektoratet (2018). *Undervisningsspråket i skolen er norsk eller samisk*. <https://www.udir.no/regelverkstolkninger/opplaring/innhold-i-oppleringen/undervisningsspraket-i-skolen-er-norsk-eller-samisk/>